

„Szemközt Vele”

beszélgetés Csorba Győzővel

Istenről, öregedőben

Hogyha, ezerszer öregebb is,
én se vagyok gyerek,
tárgyalhatnánk egymással végre úgy,
mint felnőtt emberek.

Ő nyilván sokkalta tudósabb,
számára több dolog
természetes, sőt túl-túl szimpla is tán,
ami nekem titok.

Bár így, romlandó testben élni,
alázva, dicstelen,
hogymit jelent, azt nála én
közelebről ismerem.

Még akkor is, ha sorsot, álmot
rám (ránk) ő rendel, oszt,
de a saját lábán a cifra úton
ő végig nem tapos.

Nagyrészt megtettem már a dolgom,
hátra kevés maradt;
hogymiféleképpen kezeljen, arra
eljött a pillanat.

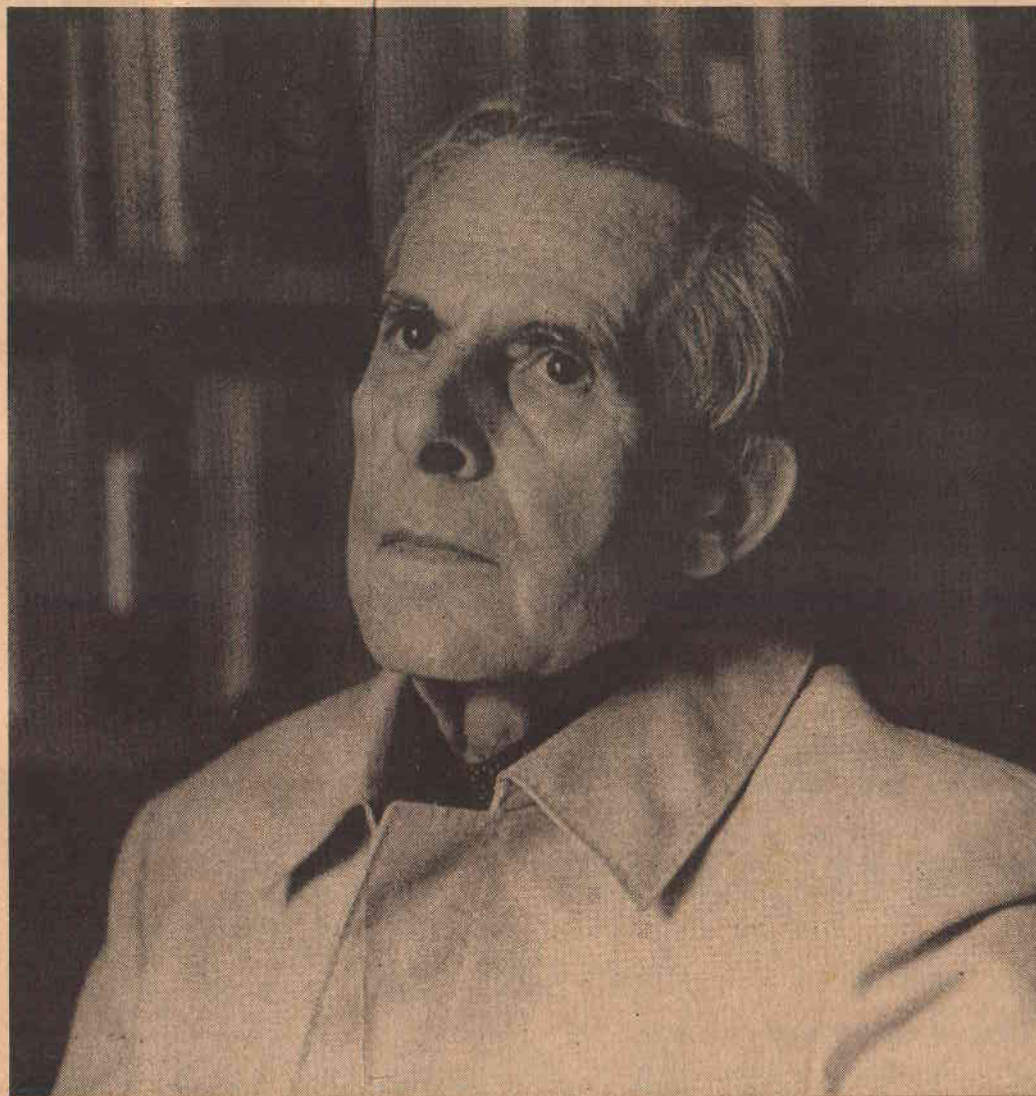
Szeretnék mellé ülni csöndben,
megérinteni is,
elmondani gondot és örömet,
a nagyot is, kicsit is.

Hogy ő tud rólok? Jó, de fontos,
hogymeghallgassanak,
beszélhessek, kiönthessem a szívem:
sok benne a salak.

S vitatkozhassek is, ha úgy jön,
s tévedjen néha ő,
lássa be, hogy ő is lehet hibás, ha
belőlem dudva nő.

Örömmel tennék mint kölyök még,
midőnmaggálytalan
ölebe bújtam, s elnyúltam vidáman,
és rábízta magam.

Most szégyellném ezt: némiképpen
mi egyenlők vagyunk,
hozzánk – ő jaji! – az méltó csak, ha így-úgy
el-eltárgyalgatunk.

tünk a szerkesztőségéből, de a nézeteltéréseket hamarosan tisztáztuk, s a lap szellemével egészen megszűnéséig azonosulni tudtam. Bóka László, alighanem egy kritika miatti sértődésből, írt is egy csipős cikket ellenünk az akkori Magyar Nemzetben, ha jól emlékszem „Egy király – egy cí-”

nulnia is kell! Én például megkívánom a költőtől, hogy tudja: a „lesz” vagy az „egy” szavak soha nem állhatnak rövid szótagként az időmértékes versben, s legyen képes megkülönböztetni a hendekasyllabust a jambikus sortól. Ha egy verssorban megzökken a metrum, szinte onra esem. Persze, ennek a költő fülében kell lennie, s Ady füle nem úgy működik, mint mondjuk Ba-

éves koromig az Athinay utcában egy régi temető közelében laktam, ahova már nem temetkeztek, számunkra, gyermekek számára titokzatos játéktér volt inkább, de mindenszentekkor még gyertyák égtek a sírokon. Igen korán, 1927-ben elvesztettem az édesapámat, a következő évben fiatalon meghalt tifuszban a leg-

szexualitásról, a nemi szerelem metafizikájáról írt gondolatai is. De érdekelték még Nietzsche, azután Swedenborg látomásai, s erősen hatott rám a fiatalon öngyilkossá lett Weininger Ottó.

– Az a tragikus elem, amelyről beszélünk, verseid tanúsága szerint az idővel lügg össze. Azzal, hogy az ember halálra szánt lény, vagy ahogy írod „A szavak bolyhai” című köteted egy helyén: „az idő martaléka”. De éppen ezzel az örvénnyel szembenézve tűnik fel az az érték, melyet Heidegger autentikusságnak mond, s szerintem ezáltal igazolódik egy nemrégiben tett kijelentésem: „azért írok, hogy embertársaimnak segítsek élni.”

– Ezt így még nem gondoltam végig, Heidegger nem hatott rám oly mértékben, mint Schopenhauer, de a kérdés felvetése lélektanilag jogosult. Az idő tényének tudomásulvétele ugyan nem magyarázat a létre, de tartást adhat az egyénnek.

– A „Szép versek 1989” című antológiában olvasható „Itt érzem közel” című versedben mintha bizonyossággá tisztulna a remény, bár visszafogottan, némi iróniával.

– Az én egész életségem magától termi az iróniát, „halandó létünk cukrozott epéje”-t, ahogy Arany mondja a humorról, de az iróniára is érvényesen, jóllehet egyre ritkábban jelenik meg nálam, egy elsötétülő horizont előtt. Erőt sem érzek már hozzá. Az iróniához ugyanis biztosan kell állni s fölényesen nézni a dolgokra. S a vég-ső kérdésekben én nem tagadok ugyan, de nem is vagyok képes bizonyosan állítani. Bár egyre jobban gyanakszom a pozitív megoldás lehetőségére, mert, mint mondtam, tudok csodálkozni.

– Az imént említett vers-

Az alábbi beszélgetés május 2-án, szerdán délelőtt folyt le a Megyei Könyvtárban, ahová a költő hetenként egyszer rendszeresen bejár. Az egyszerűen berendezett irodahelyiségben csend és nyugalom honolt, egyébként is szűnnap volt a kölcsönzőben. Talán ez okozta, hogy amikor helyet foglaltunk, Csorba Győző egy finoman ironikus megjegyzést tett a vidéki szellemre, ám hamarosan a közélet eseményeire terelődött a szó.

- Milyen a közérzeted ma-
naposság? Hogy vélekedsz a kö-
rülöttünk zajló változásokról?
- kérdeztem.

- A magam helyzetéből kell
kiindulnom. Sajnos, mostaná-
ban nem érzem jól magam -
válaszolta, majd folytatta.

- Őt éve komolyabb műte-
ten estem át, s az a lefokoz-
zott állapot, melyben élek,
nem teszi lehetővé, hogy be-
hatóbban érdeklődjem a poli-
tikai kérdések iránt. Örülök,
ha egy-egy verset sikerül ír-
nom. Különbőféle folyóiratok ver-
seket kérnek tőlem, most is
öt-hat levél fekszik a polco-
mon, s ha néha tudok külden-
ni, ez boldoggá tesz. Január
végén egy kötetet átadtam a
Magvető Kiadónak „Szemközt
Vele” címmel. Remélhetőleg
hamarosan megjelenik. Így hát
közéleti kérdések kevésbé ér-
dekelnek. Egyébként kissé
gyonakvással szemlélem azt,
ahogy sokan mosakodnak, he-
lyezkednek, igyekeznek magu-
kat minél előnyösebben át-
menteni. Ez emlékeztet engem
az 1945 utáni néhány évre,
mikor az ország tele volt „el-
lenállóval”, akiknek a tevé-
kenysége persze, legtöbbször
csupán abból állt, hogy, mint
mondták, „hallgatták az angol
rádiót”. Ha az mind igaz len-
ne, amire ma sokan hivatko-
znak, nem juthatott volna ilyen

helyzetbe az ország. Nem lesz
könnyű az előrelépés, mert
keves demokratikus „hogy-
mánnal” rendelkezünk. Az a
néhány évtized a kiegyezéstől
az első világháborúig, sajnos,
túlságosan rövid volt. Mégis
bizom abban, hogy e népben
olyan tulajdonságok rejlének,
melyek, ha engedik megnyi-
latkozni, szinte csodára teszik
képesé. Eszembe jut egy apró
példa ifjúkoromból: az Athi-
nay utca környéki telep bérla-
kásait magánkézbe adták, s
szinte egy csapásra megválto-
zott minden, mert az emberek
tulajdonosokká lettek.

- Ismeretes egykori ellen-
szenved a népi-urbánus ellen-
tételt szemben, mely az iro-
dalmat is a szerző népi-kö-
zösségi vagy polgári-egyéni
vonatkozásainak számbavétele
alapján szemlélte...

- Igen, Várkonyi Nándor is
szólt erről a „Pergő évek”-
ben. Én nagyra tartottam őt,
de nem értettem egyet azok-
kal a torzulásokkal, melyek a
„Sorsunk” szerkesztésében né-
hány népi író, főként Kodolá-
nyi hatásra bekövetkeztek.
Mi Weöres Sándorral verseket
szerkesztettünk, természetesen
elsősorban művészi szempont-
ból, s nem vettük figyelembe,
hogy a szerző hivatalnok vagy
parasztlegény-e, aki esetleg
istállólámpa fényénél írja a
versét. Ez a lapon belül átme-
netileg bizonyos feszültségeket
okozott. Weöres Sándorral és
Makay Gusztávval ezért kilép-

lékszem „Egy király - egy ci-
gány” címmel, melyben szóvá
tette, hogy mi egyaránt közöl-
jük Erdélyi Józsefet, Rónay
Györgyöt és Nagy Istvánt.

- Vagyis értékközpontú
szemléleteteket és nyitottsá-
gotokat ítélte el.

- Valóban. Számunkra a mű
volt a lényeg. Az „urbánus”
Mándy Ivánt már akkor nagy-
ra becsültem (jó barátom
mindmáig), de a „népi” Erdé-
lyi József sok versét, sőt a ba-
ranyai Sértő Kálmán egy-egy
versét is szerettem.

- Napjainkban mintha fel-
újulna szellemi életünk e ked-
vezőtlen megosztása. Nem ag-
gódsz emiatt?

- Remélem, hogy ezen már
túl vagyunk. Vajon Nagy
László népies-e vagy urbá-
nus? Nem tudom megállapí-
tani, egyszerűen élvezem a ver-
seit. De ugyanígy vagyok a
hózzám közel álló Galsai
Pongrác vagy Szántó Tibor
írásaival is. Ha ez az ellentét
ma felvetődik, szerintem erő-
szakolt kezdeményezés.

- Bizonyára irodalomkö-
zpontú szemléletteddel függ ösz-
sze az is, hogy miközben író-
sádban gyakran hangsúlyozod
az egyéni élmény fontosságát,
nem csupán ennek tárgyias
megtapasztásával fordulsz szem-
be, de elhatárolod magad az
élmény érzelmi megközelítésé-
től is.

- Így van. Szerintem ugyan-
is sokan kissé felületesen ke-
zelik a dolog intellektuális vo-
natkozásait, s túlságosan az
ösztonokra hagyatkoznak. Pe-
dig az irodalom is igényli bi-
zonyos eszközök birtokba vé-
telét. Ne vezessen félre senkit
az, hogy versírásához egy félbe-
tört ceruza is elég. Igen, poe-
ta... nascitur..., tartja a ré-
gi mondás, költővé születni
kell, de ez nem minden. Ta-

ennek a költő túleben kell
lennie, s Ady füle nem úgy
működik, mint mondjuk Ba-
bitsé, de milyen gyönyörű
adonisz-i sorokat írt a „Sapp-
ho szerelmes éneké”-ben! A
legszebb népdalok is született
költőtől származnak. Például
ez: „Meg akartam házasod-
ni, / Galambot akartam fog-
ni, / Galamb helyett kányát
fogtam, / Bánom, hogy meg-
házasodtam.” Őriási költe-
mény! De hány ilyen költő
kallódott el, mert nem állt
módjában képezni magát.

- ... Eltemette rögtön a
nótát: Káromkodott vagy tú-
lyárészett?

- Vagy csupán hallgatott.
Mert a közvetlen tapasztalat
keves. Közvetlenül megjegy-
zem, hogy azért nem is lebe-
csülendő. Egyszer Pécssett G.
G. felolvasott egy munkás-
témájú novellát, melynek hőse
télien kiment az udvarra mo-
sakodni... A szegény embe-
reknek bizony sokkal több
eszköz volt ennél. Visszatérve:
költő csak az lehet, akinek az
élete olyan, mint egy őriási
belső tér, melyben szabadon
képes mozogni. Lehet, hogy
harmincöt éves korában talál
meg egy olyan élményt, mel-
lyet hat éves gyermekként élt
át. A közvetlen tapasztalat-
hat nem deteminálja a mű-
vészi élményt.

- Meg is törné, szét is tor-
gácsolná egy életmű belső
egységét. Úgy vélem, költé-
szettednek ez a szeressége
tragikus életérzésből fakad,
mely a verseidben megszólaló
létélménynek mintegy a mag-
vát képezi. Egyik újabb ver-
sésben, a „Miserabilis”-ben
ezt így fogalmazod meg: „ó
én szánandó mindentelkép-
pen”. S ez nem csupán az em-
ber tragikusságának, de mel-
tóságának, sőt autonómiájá-
nak megfogalmazásaként is ér-
telmezhető.

- Azt hiszem, valóban lehet-
séges ez az értelmezés. Tíz-

mat, a következő évben fia-
talon meghalt tifuszban a leg-
idősebb bátyám... Ezek a ha-
lálélmények már kamaszko-
romban arra sarkalltak, hogy
az élet értelmét kutassam. Nil
admirari - mondja a görög
bölc. Én viszont most, hogy
közeledek a visszaszámolás-
hoz, úgy vélem, hogy épp el-
lenkezőleg, mindenem csodál-
kozni kell. Omnia admirari! A
kettő persze, Kosztolányitól
tudjuk, lényegében ugyanaz.
Engem mostanában egészen
apró dolgok is valósággal
ámulatba ejtenek. Hogy miért
csúszik le a háztetőn egy cse-
rúp, miért van olyan hosszú
nyaka a zsiráfnak, honnan
tudja a szilvamac, hogy mifé-
le lává kell fejlődnie, egy
gyermekláncfű kész csoda,
vagy egy kis bogár, mely régi
könyvek lapjai közül bújik
elő. Kis semmiség, de a világ
összes akadémikusa sem tud-
ná előállítani. S az a Valaki
pedig, akiről nem tudom,
hogy van-e vagy nincs, való-
sággal brüllirozik teremtő ere-
jének bőségében. Sőt, mi is
eszközel vagyunk, ha nem
akarjuk, akkor is, néha szinte
látom, ahogy elégedetten dör-
szöli a kezét, jól „ájtett”
bennünket! Ahogy közeledek
a befejezéshez, hogy megáll-
jak szemközt Vele, szeretnék
jelkeket kapni tőle. A szíven
is gyorsabban dobog emiatt.
Mert végül is kétfajta életet
tartanak elvélhetőnek: az el-
mebetegét és a rendíthetetlen-
ül hívőét. Az előbbi innét, az
utóbbi pedig talán túl van a
nagy kérdéseken. De aki
problémákkal és kételyekkel
küzd, melyeket nem tud meg-
oldani, annak kegyetlenül ne-
héz. Igen, ez tragikus. Felte-
szem, hogy ezzel függ össze
verseim realizmusa s száraz,
szikár stílusa.

- Többen meginták, hogy e
téren hatott Rád Schopen-
hauer.

- Igen, kamasz éveimben
nagyon sokat foglalkoztatott,
nem csupán „A világ mint

csodálkozni.
- Az imént említett vers-
gyűjtemény általad írt előszó-
vában azt mondod: „... az
emberi egyéniségek hihetetlen
sokszínűségében mindenkinek
megvan a maga költői altere-
gója... aki úgy ír, ahogyan
ők irnának, ha volna tehetsé-
gük.” Engedd meg, hogy gon-
dolatodat folytatva s mintegy
a lonákjára tekintve megké-
rdezzem: milyennek képzelőd
a magad olvasói alteregóját,
verseid valódi értőjét?

- Nem szükséges, hogy a
hasonmásom legyen, bár lelki
rokonság azért kell. Legyen
humora, érzékenysége, s jó, ha
a megközelítésmód, az élmény
közössége összefűz bennünket,
s az, hogy hasonló problémák-
kal küszködünk. Én például
József Attila árnyalt érzelem-
világa iránt szegénysorsomon
keresztül váltam érzékenyvé.
Emlékszem, egyszer szobafestő
bátyámnak segitettem a szer-
számokat cipelni, s utána a
gimnáziumban figyelmeztet-
tek, hogy ez nem illik egy kö-
zépiskolás diákhhoz. Az efféle
élményrokonság elősegíti, hogy
az olvasó lelkében megszólal-
jon az a csengő, amelyet a
költő meg akart érteni. De kü-
lönben lehet akár egészen
más ember: egy öreg néni
vagy egy börtönigazgató, hogy
saját tapasztalatomra utaljak.
Az értő befogadóban mintegy
folytatódik a vers, bár ötben
talán ötféleképpen, s e foly-
tatások között bizonyára olyan
is akad, melyre én nem is
gondoltam. Így van jól, mert
a vers akkor lesz kész, ha az
olvasóba beleköltözik.

- Köszönöm a beszélgetést!
Nagy Imre